

Софија П. Матић

КУЋА ОД ВЕДРИНЕ:
О ЈЕЗИКУ ПОЕЗИЈЕ
МИЛОСАВА ТЕШИЋА

Песнике симболистичког опредељења са проучаваоцима постмодернистичке и постструктуралистичке провенијенције повезује то што глорификују језик. И једни и други давали су језику одређену онтолошку аутономност у односу на тзв. објективну реалност и нису га доживљавали само као средство за описивање те стварности и општење у оквиру ње. Наиме, циљ песника симболизма био је да у што већој мери остваре идеал апсолутне поезије и чистог језика, који су испуњавали трансценденцију иначе испражњену од теолошких представа. Модерни песнички симболизам, с друге стране, тврди У. Еко, савремени књижевни теоретичар, јесте „секуларизован симболизам где језик говори о самом себи и о сопственим могућностима” (Еко 1995: 70), што сведочи о томе да је језику дата предност у смислу пуноће постојања у односу на животну реалност. Даље, Н. Фрај тврди да је песникова намера „усмјерена центрипетално”, тј. ка „спајању ријечи, а не према повезивању ријечи и значења” (Фрај 1979: 102), што значи да речи не остварују референце у односу на спољни свет, већ упућују саме на себе, потврђујући тезу да не постоји ништа што је изван језика.

Лакан и психоаналитичари новијег доба ће ићи дотле да тврде да је човек „упрегнут у ланац симбола” и пре него што ће доћи на свет, као и након смрти (Бужињска–Марковски 2009: 360–361), из чега се закључује да је на место трансценденције у коју се може само сумњати –

постављен језик. Даље, постструктуралисти тврде да „језик којим говоримо и слике које распознајемо немају своје порекло у свести, јер је свест производ значења која учимо и репродукујемо” (Белси 2010: 11), што опет потврђује да оно што се сматра несвесним заправо долази из језика, наслеђеног система који постоји независно од сазнања појединца. У вези с наведеним ставом је и мисао Пола Рикера „да нема мјеста које би било изван језика и да смо још увек у језику кад мислимо да говоримо о језику” (Рикер 1981: 344), као и Гадамерова опаска да је језик истински траг наше коначности и да је увек изнад нас (Гадамер 1996а: 98). Језик који превазилази егзистенцијална ограничења човека постаје једино за шта се сигурно може утврдити да постоји, судећи према наведеним ставовима.

Идеја о својеврсној онтолошкој аутономности језика у поезији Милосава Тешића потврђена је чињеницом да је језик у његовим песмама актуализован као лирски актер, равноправан члан поетског света: песник је признао да је језик један од његових лирских јунака (Тешић 2004а: 197). Такође, проучаваоци Тешићеве поетике су приметили да његов лирски субјект посматра језик као „материјално-предметну сферу” (Микић 1998: 33), онтолошки истоветну са објективним светом. Даље, када се риме и десетерци јаве усред пијачног хаоса („Скардалија: пијаца”, књига *Кључ од куће*), то је својеврстан „талог песничког поступка” (Микић 1998: 37), произашао из тежње да се прикаже процес превођења животног материјала у песму. Наведено показује да језик за песника „није средство комуникације којим се служи у свету; језик је у њему, део је његове личности и судбине, а не индиферентан инструмент” (Радуловић 2012: 60), што сведочи да је језик изједначен не само с поетским светом већ и са песничким субјектом. Језик је, по сведочењу песника, „слика човекова, а може се рећи да су језик и човек два тесно везана бића која се исказују једно кроз друго” (Тешић 1992а: 613). У наведеном цитату очитује се наговештена инверзија: језик се исказује кроз човека исто колико и човек путем језика.

У вези са образложеним је и обредно-митско схватање језика, актуализовано у Тешићевим песмама фолклорне интонације, по коме језик има моћ да утиче на ток стварности и мења је. Мит и језик су у сталном узајамном додиру, а у митском мишљењу, „реч и име немају неку функцију чистог представљања, него су и у једном и у другом садржани сâм предмет и његове реалне *снаге*” (Касирер 1985: 51), што потврђује могућност деловања речи на спољашњи свет. С обзиром на то да језик у књижевности није једнак ономе којим се служимо у свакодневној комуникацији, будући да поседује свој „’рјечник’ и ’граматику’ који нису једнаки рјечнику и граматички природног језика” (Микић 1990: 10), он не само да је као систем диференциран у односу

на стварност већ је и раслојен у самом себи, док језик поезије преузима примат над свим другим језичким категоријама. Језик се у песми „враћа ка нечему што му је у основи, магичном јединству мишљења и дешавања, које нам пуно слутњи одзвања из сутона правремена” (Гадамер 2002: 57), чиме се на још један начин језик поставља изнад реалности.

И песник Љубомир Симовић ће устврдити да, услед тога што „никад није сасвим заборавила ту своју архајску природу и улогу” (Симовић 1995: 102), поезија „сања велику пуноћу језика, сања језик као стварност, као мноштво значења” (Симовић 1995: 103). Мноштво значења о коме говори Љ. Симовић, а које је повезано са остваривањем језика у његовој пуноћи, могуће је актуализовати у поезији, најпре оној која се удаљава од свакодневног језика, која не поштује законе логике и устаљене говорне праксе. Љ. Симовић ће такође рећи: „песник је наследник бајалице”, што значи да „језик није само именовање, него и призивање” (Симовић 1995: 102). Као што је већ изложено, алогичан говор налик на басме уочава се најпре у Тешићевим песмама бунцалицама. Такве „несавршене речи, речи без утврђене синтаксе, помало муцаве”, јесу оне „којима се вршила размена између лудила и разума” (Фуко 1980: 11) у историји, а на њима су изграђени сонети продуженог трајања у збирци *Кључ од куће*. Сибилски говор попут поменутог „јесте повратак сировом материјалу”, за разлику од граматичког говора, који је повратак ка „већ успостављеним облицима изражавања” (Павловић 1999: 28). Коначно, језиком који је на граници разумевања понире се у суштину језика, која почива на вери да језик обликује стварност, а не обратно.

Тешића са песницима симболизма и проучаваоцима савременог доба повезује чињеница да је језик „песнику носилац вере и наде” (Тешић 1997б: 8), из чега се може закључити да је језик готово постављен на место трансценденције. О онтолошкој посебности језика у Тешићевој поезији закључује се и на основу тога што овом песнику није важна сама реч као таква, већ у целини узета и са звуком који њено изговарање ствара, као и са њеном сликом, графичком ознаком којом је обележена. Такође, с обзиром на то да сама фонетска страна речи и звуковни склоп могу изражавати емоције у поезији, закључује се да и чист звук сугерише одређено лирско расположење. Стапање аудитивног, визуелног и семантичког оличено је у песниковој тежњи „да се пређе граница која одваја глас од негласа”, односно „да се одсуство звука огласи звучањем” (Тешић 1998в: 283). Наиме, уколико се подробно ишчита претходно наведени цитат, открива се да у њему централна реч није звук већ *одсуство* звука, а сумња у достизање коначних значења јесте оно што спаја Тешића са писцима и тумачима постмодерног доба.

Такође, да се мора посматрати целина контекста звучног, видљивог и значењског аспекта сваке речи, показује и Тешићев однос према матерњој мелодији онаквој какву је дефинисао Момчило Настасијевић. Стварном речи М. Настасијевић ће назвати ону реч чији је смисао да „се кроз њу отвори оно што је најмуклије у бићу” и „да само ћутање проговори” (Настасијевић 1975а: 345), а исти песник је матерњом мелодијом назвао и ону која „долазећи из најдубљих слојева духа, везује појмове у тајанствену целину живог израза” (Настасијевић 1975б: 348). Тешић дели став са великим песником, али ипак онемогућава „хибрис тоталне семантичке испражњености” у уметничкој дематеријализацији (Бајчета 2016: 565–566), тиме што тежи да мелодијски израз уравнотежи са имагинативно-визуелним. Понесеност мелодијом „лако може угрозити значењску страну песме, учинити је произвољном и празном”, тврди Тешић (2004а: 194). Отклон од Настасијевићеве поетике Тешић прави у познијим радовима, када пева о великим темама стварања света и човековог потоњег стања (*Седмица* и потоње збирке), а признаје (Тешић 2000) и да је присуство поетике овог песника било читије у његовим првим књигама.

С тим у вези, глас песника не привлачи само својим звуком, већ га „и његов словни знак привлачи графичким изгледом” (Тешић 2004а: 193), будући да су речи „истовремено и слике и звуци појмова и ствари које означавају” (Тешић 2004а: 194). Слично ће потврдити наратор у лирској прози *Са сџанишиша брезових дедова*: „Ти крајци од сновиђења трепте од чежње за преобликовањем у сликовну пуноћу, напрежу се да се, над нејасном границом смисла и бесмисла, зближе и дотакну с нечим што им је однекуд знано и присно” (Тешић 2002б: 43). Графема, дакле, не само да сугерише одређена значења речи у оквиру које се налази већ је потпуно аутономни део стварности која се дескрибује, што сведочи о високом степену онтологизације језика.

У наведеном доживљавању речи као бића Тешићу је помогао лексикографски позив. Да речи доживи као нешто „што измиче пуном сазнању”, бивајући у исти мах „неодољиво привлачно и заводљиво у својој надмоћној лепоти” (Тешић 2004а: 196), песнику је помогло искуство граматичара и лингвисте. Песник признаје: „То што се бавим лексикографијом значи да сам с речима и у пословном односу” (Тешић 1995б: 220). Познавање фонетских и морфолошких особина речи песнику помаже у селекцији адекватних израза за лирски опис. Тешић тврди да донекле специфичну лексикографску прецизност примењује као једно од помоћних средстава у формалном организовању поетског текста (Тешић 1995б: 221). Лексикографски позив, који се заснива на прикупљању, класификацији и објашњењу, читује се и у песничковој склоности ка каталогизовању, чврстим формама и коришћењу по-

лисемичних речи. На крају, међутим, дејства која речи у поетском тексту производе једна на другу чине јединство које „тежи да поништи појединачно значење које речи могу имати у речнику” (Рифатер 1990: 197), због чега су лексикографски и песнички задатак донекле међусобно супротстављени. Тешић се стога труди да при писању потисне „лингвистичко-лексикографске представе о речима” (Јовановић 2019: 188) како не би угрозио песничку изворност језика.

У вези са формалним филолошким образовањем песника је и чињеница да су разни слојеви језика, било да је реч о дијакронијском или географском раслојавању, уочљиви у Тешићевој поезији – црквенословенски, фолклорни, *граждански*, па и савремени и технички језички домен (Јовановић 2019: 29). У збирци *Млинско коло* читалац ће наићи на многе архаизме и историзме из воденичке лексике. На одабир архаичне лексике у Тешићевој поезији утиче и његов став да је „песма једини простор избављења за реч или речи којима прети опасност да се сурвају из звука у незвук, из памћења у непамћење” (Тешић 1998в: 274). Преплитање архаичног и савременог често је у Тешићевој поезији, због чега увек треба имати у виду што је могуће више значења речи која се ишчитава. Полазећи од декомпоновања савременог израза, Тешић заборављеним речима враћа њихово значење, само делом препознатљиво из контекста (Милановић 2016: 261) (нпр. „устава моје разглоби” из *Седмице*). Очекивано је, будући да на њу наилазимо у песничком тексту који опева сусрет с трансценденцијом, да реч „устава” разумевамо у њеном фигуративном значењу, као „препреку, сметњу” (РСЈ 2011: 1386), као сва човекова егзистенцијална ограничења. Уколико се у обзир узме целина Тешићевог песништва, зна се да реч „устава” означава напреду у виду даске с углављеном мотком којом се спречава удар воде низ жлеб у коло (в. Тешић 2013: 115), што је чини делом воденичке лексике и пресечном тачком пева *Седмица* и збирке *Млинско коло*.

Необичност Тешићевог језика, дакле, очитује се и на морфолошком и на синтаксичком нивоу. Слично примећује и Александар Милановић, који је установио да се лингвистички појам метатезе у Тешићевој поезији не односи само на промену редоследа гласова или слогова већ и на међусобну замену живота и смрти. Тако се у Тешићевим песмама може срести самостална употреба суфикса „-иште”, чему исти аутор придаје егзистенцијални значај. Наиме, поменути суфикс је „безглав”, будући да је без своје творбене основе, због чега постаје симбол пролазности, јер се појављује у бројним лексемама које означавају простор на којем се некада налазило оно што је у основи изведене речи (Милановић 2016: 272). Због свега наведеног, Тешићева интерпретативна заједница је закључила да нико као Тешић „није у српску по-

езију увео лингвистичку терминологију, а с њом и потребу да читалац потражи помоћ лингвистичких речника” (Милановић 2016: 257). Песник је био свестан потенцијалне неразумљивости своје поезије новим генерацијама, али је сматрао да у тим случајевима треба посегнути за одговарајућим речником или се препустити звучању речи,¹ чиме је још једном показао да лексикограф мора устукнути пред песником.

Разлог употребе архаичне лексике у Тешићевој поезији је и песничко схватање поезије, чија је одлика „чување разнородних видова памћења”, што је везано с њеним „непрестаним одупирањем ништитељским силама заорава” (Тешић 2004а: 196). Жив језик поезије, медијум који има „сложену нерватуру сопственог бића”, којом је нераскидиво везан са сећањем, будући да има „огромну меморију, богату картотеку памћења” (Тешић 1998в: 284), активно се бори против заборављања. Памћење о коме је реч односи се и на индивидуално и заједничко искуство, што је у складу с Тешићевим ставом да је „потребно носити терет и личног и колективног расула” (Тешић 2004а: 173) како би настала песма. У једном од сонета продуженог трајања специфичном по ијекавском изговору, који је аутор користио у детињству, лирски субјект ће изрећи: „Пјева језик расањен / (мило му је сјећање)” („Лиле, ноћ петровска”, Тешић 1993а: 146), у чему се огледа поетички став да поезија чува од заорава не само доживљаје појединца већ и језик којима су она посредована и опевана.

Веза језика и колективног памћења најизразитија је у збирци *Прелесті севера*, у чијим песмама је губитак националног идентитета сугерисан променама у језику. С обзиром на то да је језик „чувар непромењиве визије историје колектива” (Коруновић 2017: 161), прихватање страних утицаја у језику означава интеграцију једног народа у доминантнију културу. Онда када на територији северно од Саве и Дунава „из Николе ниче Miklos” („Триптих за три сентандрејске цркве [...]”, Тешић 1995а: 91), тада и свест о етничкој припадности нестаје пред неминовном културном асимилацијом. Услед самопотирања српског народа до којег не долази само у Јужној Угарској већ и у Шумадији, западној Србији и на Косову, Тешић је осетио потребу „за националним обожењем и охришћањењем српског језика”, тј. за молитвеним певањем, које је захтевало „библијске теме” и „православне богослужбене дахове” (Тешић 2004а: 198). У вези с тим је и мишљење да песник, по природи свога посла, „трага за светим или макар покушава да просветли оно што није такво” (Тешић 1995б: 210). Певањем о Тројичном Богу, Едемском врту, Крсту, Васкрсењу и Новом

¹ Став је изнет у интервјуу датом Драгану Мојовићу за дневне новине *Блиц*, 21. јула 1999.

Јерусалиму у *Седмици*, Тешић је у томе свакако успео. Речено језиком М. Пантића, Тешићев поетски језик има карактеристичан егзорцистички порив (Пантић 1994: 144) да из српског језика и свести изагна вишевековну аутодемонизацију.

Језик у Тешићевој поезији, дакле, чува изворну окренутост ка Богу (Јовић 2005: 66–67), што је један од разлога због којег се песниково поимање језика никако не може без остатка подвести под појам (нео)симболистичког или (пост)модерног духовног хоризонта. Иако моћан и у великој мери аутономан, језик је у Тешићевој поезији ипак ограничен на „наговештавање онога што превазилази људско природно искуство, изразима позајмљеним од самог тог искуства” (Елијаде 2004: 12). Језик је у песмама Милосава Тешића неприкосновени владар поетског текста све док лирски субјект не допре до новојерусалимских визија, када свака релативна категорија па и језик – бивају преображени у реалности новог живота.

Тешићева усредсређеност на језик, као и настојање да се његовом уређеношћу у поезији делимично победи фрагментарност света, проузроковала је песниково интересовање за утврђене облике стиха, строфе и песме. Један од разлога за Тешићеву упућеност на везани стих проналази се у есеју „Мраморни зимзелени Јована Дучића”, у коме песник износи став да је везани стих у савременој српској поезији „и даље чувар њеног дигнитета, озбиљни заштитник бића поезије, чуварник њене особености и битна ознака песништва као жанра” (Тешић 2004а: 26). Кроз препознатљиве лирске облике, дакле, проговара сâмо биће поезије и пројављује се њена суштина. Стих је и „медијум културног памћења” (Хамовић 2020: 271), што значи и чувар националног бића, не само поетског. Уз то, строгост форме је „обнављање древног искуства о ефектном начину деловања песме” (Јовановић 2017: 106), из чега се уочава да одабир чврстих формалних образаца има утицај на читалачку рецепцију. Опредељење за ритмички стабилан стих и дисциплину у изразу утиче на повећавање експресивности, звучности и сликовитости песничког говора, а подстиче и песниково надахнуће (Тешић–Јовановић 2016: 582). Напоследку, будући да је прибегавање строгим песничким облицима својствено само савршеним уметницима (Миљковић 1975: 558), закључује се да је писање у чврсто организованом стиху и строфи омогућено великим песничким умећем.

Препознатљиви песнички облици за Тешића представљају „преношење природног поретка ствари и принципа организовања људског живота на област песничке уметности” (Тешић 1995б: 211). Наведеним ставом се показује да је егзистенција неодвојива од поезије, коју испевава човек и која опева човека, те да због тога песма не сме бити препуштена стихијама слободног стиха. У једном од сонета про-

дуженог трајања лирски субјект ће описивати разуздану свадбену поворку: „Има [...] развраћених, разроких, што обгоне невесте”, а у фусноти ће назначити: „А што мене тиче се – и овако могло би: / што обгоне невесте око строфе, наслова” („Боже правде: сватови”, Тешић 1993а: 148). У стиху из фусноте читује се став да је писање поезије изникло из еросне привлачности и агресивног понашања према певној грађи, што песнички рад изједначава са задовољењем страсти. У наведеном контексту певање у чврстим метричким обрасцима се показује као начин да песник успостави контролу над сопственим деструктивним нагонима.

Устаљене лирске обрасце Милосав Тешић не схвата као „отежавајући чинилац у стварању песме”, већ као „изазован простор, довољно комотан за расподелу песничког материјала” (Тешић 2004а: 211), што значи да песничка форма није наметнута интервенцијом аутора, већ произлази из певне грађе. В. Дилтај примећује да „енергија осећања условљава метричке односе” (Дилтај 1989: 119), као и да „се снажно покретање осећања [...] испољава и у говорним фигурама” (Дилтај 1989: 137), што је сагласно са Тешићевом прокламованом идејом да метрички облици морају бити условљени притиском саме поетске грађе.

Милосав Тешић је, како је примећено у литератури, песник који се одупире „налетима ритмије” и који не дозвољава да западне у „прозно расуло”, те је за њега карактеристичан „онај песнички поступак у којем су значењско и метричко две тесно повезане и међусобно испреплетане радње” (Јовановић 2019: 201). Поменуто органско јединство садржине и форме Тешић је нагласио када у есеју „О устаљеним лирским облицима” тврди да је песма „и зато добра, ако је већ добра, што је испевана баш у датом стајаћем облику” (Тешић 2004: 210). По мишљењу руских формалиста, „поезија не представља стварност, али је усмерена на њу или је прекомпонује, што значи да поетска форма није секундарна у односу на њу, већ је на различите начине конституише” (Бужињска–Марковски 2009: 131–132), што сведочи да креирана стварност многоме зависи од одабране поетске форме.

Наведено потврђује и запажање да су имена препознатљивих стихова, фигура и облика саставни део Тешићевих остварења да би читаоца подсетила на њихову фикционалност, односно на то да се пред њим налази уметничка творевина (Јовић 1998: 97), што опет показује аутономност поезије у односу на конвенционално схваћену стварност. На тај начин „категорија поступка који деаутоматизује перцепцију ствари чврсто повезује језик и стварност чинећи да ствари представљене у језику буду ’јаче осећане’” (Бужињска–Марковски 2009: 132), из чега се закључује да опевање даје својеврсно постојање поетској теми или предмету.

Напоследку, треба нагласити да је форма повезана не само са поетским предметом већ и са значењским и звуковним аспектом песничког језика. Наиме, песнички облик је „равнотежа између звука и смисла која се стално одиграва”, како тврди Гадамер (2002: 29). Наведени став је компатибилан с Тешићевим: „Како у троуглу звук–сми-сао–облик изнаћи чудотворну меру којом песма истовремено постаје и заумни титрај, и глас разума, и чврста грађевина” (Тешић 1992а: 613), јесте основни песнички проблем. Језик тако постаје „кућа од ведрине” (Тешић 2015: 11), церебрално-резимирајуће устројство оковано у везани стих, које треба да надиђе фрагментарност света и ограниченост људског стања и наслути трансценденцију која се очекује.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

Бајчета, Владан. „Трагом матерње мелодије: Момчило Настасијевић и Милосав Тешић”. У: Делић, Јован, Јовановић, Александар (ур.). *Звук, мейтар и смисао у поезији Милосава Тешића: зборник радова*, Београд: Институт за књижевност и уметност; Требиње: Дучићеве вечери поезије, 2016: 559–580.

Belsi, Ketrin. *Poststrukturalizam: sasvim kratak uvod*. Preveo s engleskog Zoran Milutinović, Beograd: Službeni glasnik, 2010.

Bužinjska Ana, Markovski, Mihal Pavel. *Književne teorije XX veka*. S poljskog prevela Ivana Đokić, Beograd: Službeni glasnik, 2009.

Гадамер, Ханс Георг. „Човек и језик”. Превод Саша Радојчић, *Свеске: књижевност, уметност, култура*, год. 8, бр. 29/1996, 96–101.

Gadamer, Hans-Georg. *Filozofija i poezija*. Prevod Saša Radojčić, izbor Milo Lompar, Beograd: Službeni list SRJ, 2002.

Делић, Јован. „Милосав Тешић међу српским пјесницима”. У: Делић, Јован, Јовановић, Александар (ур.). *Звук, мейтар и смисао у поезији Милосава Тешића: зборник радова*, Београд: Институт за књижевност и уметност; Требиње: Дучићеве вечери поезије, 2016: 17–64.

Diltaj, Vilhelm. *Pesnička imaginacija: elementi za jednu poetiku*. Prevela Olga Kostrešević, Sremski Karlovci: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, 1989.

Еко, Умберто. *Симбол*. Превео с италијанског Перо Мужичевић, Београд: Народна књига „Алфа”, 1995.

Elijade, Mirča. *Sveto i profano: priroda religije*. Preveo s francuskog Zoran Stojanović, predgovor napisao Sreten Marić, Beograd: Alnari, 2004.

Јовановић, Александар. *Стих и памћење: о поезији и поезици Милосава Тешића*. Друго издање, Београд: Службени гласник, 2019.

Јовић, Бојан. „Претресање куће”. У: Јовановић, Александар, Хамовић, Драган (ур.). *Милосав Тешић песник: зборник радова*. Краљево: Народна библиотека, 1998: 95–110.

Јовић, Бојан. „Ткање тамне пређе (светлосним језиком) – језички и књижевни (п)огледи Милосава Тешића”. У: Мирков, Нада (прир.). *Поезија Милосава Тешића: зборник радова*. Београд: Задужбина „Десанка Максимовић”, 2005: 59–70.

Kasirer, Ernst. *Filozofija simboličkih oblika, Drugi deo, Mitsko mišljenje*. Prevela Olga Kostrešević, Novi Sad: Dnevnik, Književna zajednica Novog Sada, 1985.

Микић, Радивоје. *Језик поезије*. Београд: БИГЗ, 1990.

Микић, Радивоје. „Милосав Тешић као симболиста”. У: Јовановић, Александар, Хамовић, Драган (ур.). *Милосав Тешић песник: зборник радова*. Краљево: Народна библиотека, 1998: 33–58.

Милановић, Александар. „Лексичке карактеристике у Тешићевим збиркама *Дар и коб* и *Вешрово поље*”. У: Делић, Јован, Јовановић, Александар (ур.). *Звук, мейтар и смисао у поезији Милосава Тешића: зборник радова*. Београд: Институт за књижевност и уметност; Требиње: Дучићеве вечери поезије, 2016: 251–278.

Miljković, Branko. „Poezija i oblik”. У: Marić, Sreten, Vuković, Đorđije (прир.). *Радање модерне књижевности: поезија*. Београд: Nolit, 1975: 558–561.

Nastasijević, Momčilo. „Za maternju melodiju”. У: Marić, Sreten, Vuković, Đorđije (прир.). *Радање модерне књижевности: поезија*. Београд: Nolit, 1975: 347–351.

Павловић, Миодраг. *Свечаности на илациоу: Обреди поезиичког живоћа*. Београд: Просвета, 1999.

Пантић, Михаило. „Празник језика”. У: Пантић, Михаило. *Нови прилози за савремену поезију (Огледи и кришке)*. Приштина: „Григорије Божовић”, 1994: 139–144.

Радуловић, Милан. *Самосвести форме: нацрти за теорију персоналистичке књижевне критике*. Београд: Институт за књижевност и уметност; Источно Сарајево: Православни богословски факултет, 2012.

Ricoeur, Paul. *Živa metafora*. Prijevod Nada Vajs, pogovor Jean Lucroix, Zagreb: Grafički zavod Hrvatske, 1981.

Rifater, Mišel. „Referencijalna iluzija”. Treći program, god. II, br. 85/1990, 196–202.

РСЈ 2011: Вујанић, М. [et al.]. *Речник српскога језика: измењено и поправљено издање*. Нови Сад: Матица српска, 2011.

Симовић, Љубомир. „У поезији може да има онолико политике колико у политици има трагедије / Поезија сања језик као биће”. У: Јовановић, Александар. *Порекло њесме: девети разговора о поезији*. Ниш: Просвета, 1995: 85–114.

Тешић, Милосав. „Трокруг, троугао”. *Летњици Мајнице српске*, год. 168, књ. 449, св. 4/1992: 612–614.

Тешић, Милосав. *Благо божије*. Београд: Новинско предузеће „Време”, 1993.

Тешић 1995а: Тешић, Милосав. *Прелести севера*. Београд: Просвета, 1995.

Тешић 1995б: Тешић, Милосав. „Утисци и слике са границе нестајања”. У: Јовановић, Александар. *Порекло њесме: девети разговора о поезији*. Ниш: Просвета, 1995: 193–223.

Tešić, Milosav. „Prelest”. [razgovor vodio Slavko Stamenić], *Danas*, br. 75/1997, 22. avgust, 8.

Тешић, Милосав. „Камен угаони у сазвежђу кукурека”. У: Јовановић, Александар, Хамовић, Драган (ур.). *Милосав Тешић њесник: зборник радова*. Краљево: Народна библиотека, 1998: 271–296.

Tešić, Milosav. „Maslačak može biti ruža”. [Razgovor vodila O. Đurđević], *Glas javnosti*, 22. februar 2000. Tekst dostupan na internet stranici: <http://arhiva.glas-javnosti.rs/arhiva/2000/02/23/srpski/I00022201.shtm>, pristupljeno: 15. 10. 2022.

Тешић, Милосав. *Са стаништима брезових дедова*. Краљево: Народна библиотека „Стефан Првовенчани”, 2002.

Тешић, Милосав. *Есеји и сличне радње*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2004.

Тешић, Милосав. *Седмица: лирски сѐв*. Друго, допуњено издање, Београд: Чигоја штампа, 2015.

Тешић, Милосав, Јовановић, Александар. „Као да нешто драгоцено држим на окупу (два метричка питања)”. У: Делић, Јован, Јовановић, Александар (ур.). *Звук, метар и смисао у поезији Милосава Тешића: зборник радова*. Београд: Институт за књижевност и уметност; Требиње: Дучићеве вечери поезије, 2016: 581–600.

Frye, Northrop. *Anatomija kritike: četiri eseja*. Zagreb: Naprijed, 1979.

Fuko, Mišel. *Istorija ludila u doba klasicizma*. Beograd: Nolit, 1980.

Хамовић, Драган. „Реканонизација стиха и облика и њен смисао у поезији Милосава Тешића”. *Зборник Матице српске за књижевност и језик*, књ. 68, св. 1/2020, 269–288.